جیاوازبوون: فۆرمێك لە بیركردنەوە ... سەباح ڕەنجدەر

لە داهێناندا پێویستە شكۆی جیهانێك بناسین و خۆشمانبوێ، جیهانی جیاوازییەكان. جیاوازییەكان بەشێوەیەكی كردەیی گوزارشت لە هەقیقەتی جیهان و ڕێكخستنی ئەزموونەكان دەكەن. ئەستێرەی چلپەی خۆداڕشتنن. خوڵقاندنی جیهانی جیاوازییەكان، جیهانێكی تەواو ڕەسەن و هونەری ژیانێكی بێگەردە، تەنیا شتێك هەڕەشە لە داهێنان دەكات، نەبینینی جیاوازییەكانە، نەبینینی هونەری ژیانێكی بێگەرد و پەی پێنەبردنێ.

بینین و دانپێدانانی جیاوازییەكان لە هێزی ڕوونی داهێنان و پێكهاتەی ڕووداوەوە سەرچاوە دەگرێت و پەرە دەستێنێ، دەبێتە بابەتی دەربڕاو و بابەتی دەربڕ، بەئاستی داهێنەرانەی خۆیدا دەڕوات و ڕێڕەو دەكاتەوە. گۆڕان و وەرچەرخان و واقیع و خەیاڵ و دەنگ و زرینگانەوە و سەرمەشقییەكان، لەدایكبوونی جیاوازییەكان و تەواوكەری ژیانێكی بێگەردن، واتاكانی نوێبەخشی دیاریدەكەن و پەی پێدەبەن، بەڵام زمانی هاوبەشی هەموومان نییە.

نالی و گۆران، هۆگرییەكی تایبەتیم بۆیان هەیە، جادووگەر و خۆداڕێژن لە زمان و وێناكردندا. دوو شاعیری گەورە و جیاوازی زمانی كوردین. ئەو زمانەی داهێنەری زۆری پەروەردە كردوون و خستوونیەتە سەر سەكۆ و پێشانی داون، شەرمێكی ترسناكم بەرانبەریان هەیە، نموونەی داهێنانیان دامەزراندووەێ، لەناو خوێندەوارانی كۆمەڵگای كوردیدا لەشوێنی شیاوی خۆیان داندراون، خاوەن تاج و تەختن.

نموونەیەك نوێنەری گشت نییە. لە هەمانكاتیشدا سنووردار ناكرێت: نالی شیعری: (مەستوورە)ی لە ئەنجامی ناكۆكی نێوان میرنشینی بابان و میرنشینی ئەردەڵان. لەژێر كارتێكەر و ڕاسپاردەی سەرلەشكر و فەرمانڕەواكانی بابان وەك دەربارێك فریوی خواردووە، بۆ لەكەداركردنی سەرلەشكر و فەرمانڕەواكانی ئەردەلان نووسیوە، دەرباربوون ڕێگایەكی تایبەتی دەربڕینە، تیرت لە كەوان پێ دەترازێنێت و بەشێوەی جۆراوجۆر فریوت دەدا، وەك دەق، دەقێكی تابڵۆی ئێستێتیكی و پڕ هونەری جۆراوجۆرە و خەیاڵی خوێنەر دەگەیەنێتە ئاستی باڵا، فۆرمی گۆشەنیگای هەیە. مەستوورەی لەخەونێك، دەیەوێ قەدەغەكراوەی لێ لەدایك ببێت. وەرگرتووە، خەونی

هونەری شیعرییەت، کاری لەسەر پێکهاتە زمانەوانییەکان و دیوی نهێنی زمان کردووە، وریایی نیشان داوە. هیچ بوارێکیش بۆ ئەگەر و گومان نەماوەتەوە وەك مەبەست و مەرام ئاراستەکراوە، خۆڕسکی چێژ و چەشەی کەسایەتی خۆی تێدا نییە، دەسەڵاتی ئاراستەکەریش پشتیوانی و هەلی بۆ ڕەخساندووە.

ئەم پرسیارەی لەم پرس و هۆکار و بەرهۆکارەوە دەبێت بکرێ. خۆ حەبیبە تاکە دڵبەری بێگەرد و پاراوی شاعیر بووە، ئەگەر مەرام و مەبەست و تاکتیکێکی سیاسی نەبووبێت، بۆ ئەم ئەزموونە بێگەرد و پاراوەی لەگەڵ ئەمدا تاقی نەکردووەتەوە، ئەمە پرسیارێکی ناڕوون و لێڵ نییە.

مرۆڤێکی داهێنەر و پڕ زانیاری، بە زانیاری هاوچەرخی وەك گۆڕان، بە وردی بیری نەکردووەتەوە و گەوهەری بابەتی نەناسیوە، کەوتووەتە ژێر کاریگەری ئایدیۆلۆژیا و پێوەری گەردوونبوونی شیعری بێگەرد و پاراوی تا ئاستێك لە چەند شیعرێکیدا، بەتایبەتی لە شیعری: (ڕێگای لەنین)، یان شیعری: (مۆسکۆی ئەیار) لە دەست ترازاوە، یان لێی گۆڕاوە. خاوەن بنەما پێویستە لە هەموو کاتێکدا پابەندی بنەماکانی خۆی بێت و لێی فێربێتەوە، زاڵبوونی تێڕوانینی ئایدیۆلۆژیا بۆ شیعری بێگەرد، دۆزەخێکی زیندووە، لەقووڵایی بڕیار و هەڵبژاردندا دەیهاڕێ.

داهێنەر، کە هەموو هەستەکانی لە دەقێکدا کۆدەکاتەوە و دایدەهێنێت و لێی دەبێتەوە. دەبێتە نموونەی دەربڕینێکی ناوازە، هیچ شتێك ناتوانێت ئازادی ئازار بدات، چونکە هەستی بە ئەزموونی خۆی کردووە، خوێنەریش بانگدەکات هەست بە ئەزموونی خۆی بکات و نموونەی دەربڕینێکی ناوازە ببینێت، کە ڕوەك تەواوکەری بوون مامەڵەی لەگەڵدا کراوە، لەو مامەڵەکردنەدا ئازادی دەچێتە ناو خەیاڵەوە. دیوی ڕاستەقینەی ڕووداوەکان سروشتێکی ئەفسانەیی و حاڵەتێکی شیعرییان هەیە. دەگونجێت لەگەڵ باری ئاڵۆزی جیهان لەبەر یەکدا ڕابگیرێن و پێوانەیان بۆ بکرێ، بە پەلەپەل و گیانێکی تووڕەییەوە نەنووسرێن، بە سروشتی خۆی شێوە وەردەگرێ و لەکۆی پێکهاتەکانییەوە کامڵ دەبێت و دەبێتە ئەزموونی کەسی.

هەمیشە لێکۆڵەران هێما و ناسنامە و مۆرك و ئەزموونی تاکەکەسی داهێنەر لەناو شتە گوتراوەکاندا دەدۆزنەوە و پشکنینی شارەزایی و دانایی لە مانای کراوەدا بۆ دەکەن، دەیخەنە بەردەم هەڵبژاردنی زمانی کلتوور و ساتی داهێنان. داهێنەر بەهای خۆی دەناسێت و بە تێگەیشتنەوە دەخوێنێتەوە و قووڵ دەبێتەوە، ڕایەڵ و تانوپۆی تاوتووێکان ورد دەچنێت، خۆدروستکردنێکی ڕاستەقینە دەکاتە بنەمای وردبوونەوە. لە یەکێتی بۆچوون و ئومێدی فریودەر و وێرانکردنی

ژیان و بەلاڕێداچوونیش دووردەکەوێتەوە، لەکارتێکردن لە خوێنەر و هۆکاری کارتێکردن لە خوێنەریش نزیکدەبێتەوە.

شیعر هەرچەندە خودیی و فەنتازیش بێت، بەڵام دەبێ لە گەوهەر و ناوکیدا پەیوەندییەك لەگەڵ خوێنەر دروستبکات. خوێنەریش قەت ناتوانێ بە تەواوی دار و پەردووی داهێنانەکەی بەرجەستە بکات. وێنەیەك ئەگەر خەیاڵییش بێت، کە بووە نووسین و نووسرا، دەبێتە هەقیقەت و واقیع تێیدا دەگۆڕێ، خوێنەر دەخاتە باوەشی ئێستێتیکایەکی نەبینراو و پەروەردەکردنی زەینییەوە. تۆڕێکی بەرفراوانی پەیوەندییە زەینییەکان دێتە ئاراوە و نیشانە زەینییەکان دەناسێنێت.

لەم باروبوارەدا شیعر واقیع دروستدەکات. کاتەکان تێیدا تێکەڵ دەبن و ڕیتمی کات وەك ئامادەییەکی ئێستێتیکی دەردەکەوێت و دەبێتە ڕیتمێکی کراوەی پەیوەندی دامەزراندن، وزی پەیوەندی و کرداریش لەخۆی وەردەگرێت. خەیاڵ بانگی شاعیر دەکات بینووسێت و ڕووبەڕووی هەقیقەتی بکاتەوە، پێ بنێتە دنیای بوونەوە و بەر شتەکان بکەوێت و شتەکان ناوبنێت.

من هاووڵاتیم، شاعیریشم. وشیاری ئێستێتیکی دروستدەکەم. لەگەڵ وڵاتەکەمم و دژی دوژمنەکانی دەوەستمەوە و دەجەنگم. ڕووگەنمای ئێستێتیکی دەدرەوشێنمەوە، بەڵام لە ناخێکی باوەڕبەخۆبوو و کاریگەرییەکی ڕاستەقینەدا بە بچووکترین هەڵەی دەسەڵات ناڵێم بەڵێ، بە ڕوونی لە بنەڕەتی هەڵە دەدەم. لە بنیادنانی نوێبەخشیدا، پێشڕەوی بەڕێوەبردن و دامەزراندن دەکەم و مێژوو دەخەمەگەر. بە تەواوی کارامەییەوە، باوەڕم بە پاکی و بێلایەنی شاعیر هەیە. بەو باوەڕەی خودا بە نێردراو و پەیامبەرانی تەورات و ئینجیل و قورئانی بەخشیوێ، ڕێنوێنی کردوون بۆ بەڕێوەبردن و دامەزراندن. لەوانەش دوورکەوتوومەتەوە، کە کۆمەڵێك گوجیلەی بە حەوەحەو بە کلکیانەوە بەستراونەتەوە و ڕاوچی فیستیقاڵ و خەڵاتەکانن.

واقیعم وەك ئەوە دەوێ، کە لەناو تابلۆکانی محەمەد عارفدا هەیە و دەیەوێ ڕێگایەکی چالاك بۆ وشیاربوونەوەی کۆمەڵگا بکاتەوە. سروشتیشم وەك ئەوە دەوێ، کە لەناو تابلۆکانی ئازاد شەوقی دا هەیە و سوورە لەسەر سەرکێشیی، هەم ئەفسانەن و هەم هێما. توندوتیژییان بەرانبەر وێناکردن تێدا نییە، وزەی دەسەڵات لەخۆیان وەردەگرن. واقیع و سروشت بنەچەی ئەفسانە و هێماکانن. ناتوانین ناڕەزایی بەرانبەریان دەرببڕین بۆئەوەی بچینە ناوچە قووڵەکان و لە ڕووداوی مەرگیش نەترسێین، یان بوونی شاعیر بەرانبەر بوونی واقیع و سروشت ڕانەگرین، شیعری بێگەرد واقیع و گشت شتەکان تاقی دەکاتەوە. نەك واقیع و شت ئەو تاقی بکەنەوە.

ئەگەر من هەر لەدایك نەبوومایە، یان بمردبوومایە، یەکێکی دی واقیع و سروشتی بە دیدی من دەبینی و دەربڕینی لێ دەکردن. نموونە: ڕزگار جەباری، یان ژیار ئەسوەد .... تاد، گرینگ ئەوەیە بیرکەرەوەیەك بە فیکر دەژیا و دەربڕینی لە واقیع و سروشت دەکرد و توانایی و ئامادەیی منی دەشکاند، بەرانبەر بوونی واقیع و سروشتی ڕادەگرت. ئەمە ناوکی جیاوازییەکانە، لەیەك شوێن ناوەستێت، بەشداردەبێت لە بیرکردنەوە و دەرکەوتەکان، هێز بۆ واقیع و سروشت و خۆی دروست دەکات.
ئەدەب بەخشندە و مهرەبانە لەگەڵیدا مامەڵەم خۆشە و هەر زوو چێژ و چەشەی وشەم دۆزییەوە و شاگەشکەبووم، خوێن لە بڕبڕەی پشتمەوە بۆ مێشك و دڵم جما و هەڵکشا، خانەکانی سووڕی دەورانی چالاککرد.
هەمیشە لە ئاسۆیەکی دوور بە وێناکردنێکی زەینییەوە دەست پێدەکەم و خوێنەریش ئاشنای ئەو هەستەم دەبێت و توانایی و ئامادەیی من دەناسێت، لە چەند شیعرێکمدا درێژدادڕیم کردووە و چەندان لێکچوون، کە پێویستییان بە بژارکردن بووە، بژارم نەکردوون و هێشتوومنەتەوە، یەك لە کەمتەرخەمی و نەزانینی من بووە. گرفتی چێژ و چەشە دەهێننە پێشەوە و مەیل و ئارەزووی خوێنەر دەکوژن، وەنەوز دەدا و پەرێشی بۆ خوێندنەوە کەم دەبێت. ئەوکات ئەم ڕوداوە لە شیعری من ڕووی دا، کە بیری سوریالیزم بەسەرمدا زاڵ بوو، وێنەم بەسەریەکدا کەڵەکە دەکرد.
کە جیاوازبم بە ئازادیی تەواوەوە، لە بنەڕەت و چۆنیەتییەوە جیاواز دەبم، پێویستیم بە پاڵپشتێکی گرینگ، نووسین و پێکهاتە و توانایی و ئامادەیی خۆم لە بیرکردنەوە و ڕوداودا هەیە و بەس، دەقی نایابیش بە وێنە نایابەکانییەوە لە یادەوەری خوێنەر دەمێنێتەوە و دەبێتەوە جووڵەی ئاگایی، نائاگاییش سەرزەمینێکی نەناسراوە، ئەوەی ئاگاییە گونجاوە. ئەوەی نائاگاییە بابەتێکە بیری لێدەکرێتەوە ئاخۆ بۆ نییە، ئەگەر هەبوو ئایە دەبێتە گونجاو، یان نا.
لە فەرهەنگی هیچ نەتەوەیەك ڕووی نەداوە شاعیرێك هێزی ئەوەی تێدابێت، شاعیرانی دی بداتە دواوە و بیانخاتە بازنەی مەترسییەوە، خۆی بە تەنیا بمێنێتەوە. نەمویستووە لە شاعیرانی هاوچەرخ و دەوروبەرم جیاوازبم. هەوڵم داوە لە ئەزموونی خۆم جیاوازبم، جیاوازیم لە دیوی ئەو دیودا نییە.
لە ناوەوەی خۆمدایە. ئاستداریەکانیش لە ماك و شێواز و ماناکاندایە. لە شوێنەواری ئەزموونی پێشتریشم بەتاڵ ببمەوە. گوێڕایەڵی ئەو ڕۆحە جیاوازانە دەبم، کە ڕێنوێنیم دەکەن بۆ جیاوازبوون و حەز و توانام بەکاربهێنم، بە سادەیی و ڕاستگۆیی دڵخ

بگۆڕم و پێوەرێکم هەبێت بۆ بەکاربردنی کار و تواناکانم لە بەڕێوەبردن و دامەزراندندا، مۆسیقاش پێش زمان دەربڕینی لە هەستەکان و پێداویستییە جیاوازەکانی ڕۆحی مرۆڤ کردووە.

مرۆڤ، کە لە ئازارە باوخوازەکان ڕادەکات بۆ کەناڵێکی چێژبەخش دەگەڕێت تا هۆکاری چارەسەری ئازارە باوخوازەکان بدۆزێتەوە، دەچێتە ناو ڕەهەندی چێژبەخشی شیعری بێگەرد و پاراو و جیاوازەوە. لە جیاوازبووندا شیعری بێگەرد و پاراو خۆی کەشف دەکات و خۆیمان پێشکێش دەکات.

جیاوازیبوون بەخشینێکی هەستییە، تەمەنم لە پێناوی دانا. جەستە و ڕۆحم بۆی تەرخانکردووە، بە قووڵایی نادیارییەکان و ئاوێنەی هەستەوەردا ڕۆچووم و لێکدانەوەم بۆ دروستبووە، ژیان لەناو شیعردا بگەیەنم بە واتا ڕاستەقینەکەی خۆی. ستایشی جیاوازی و داهێنان دەکەم. هەوڵدان بۆ دۆزینەوەی داهێنانی جیاوازییەکان شتێکە لە ژیاندا ونە.

لە شاعیرە جیاوازەکان زۆر فێربووم، تا خەون و بەرزەئاواتەکانم بەرجەستە بکەم و دۆخی پەروەردەکردن وەربگرن. پەیوەندی جیاوازییەکان بەهێزن و منیان وەك شاعیرێك پەروەردە کرد و پانتاییەکی لێ حاڵیبوونیان بەکارکردن و نیشانەکردن بۆ کردوومەتەوە، لەناویدا ئەرکی بوون و بەخشین و توانایی و ئامادەیی خۆم بڕسکێنم، ژیان لەناو شیعردا بگەیەنم بە واتا ڕاستەقینەکەی خۆی، کە باڵاترین پلەی خۆبوونییە. پرسیاری کارکردن و نیشانەکردنی لێ دروستدەکەم و دەیخەمەڕوو. باش و خراپی لەبارەوە دەڵێم، هەندێك نیشانە و پرسیاریش بە هەڵواسراوی دەهێڵمەوە، لە ڕوونترین فۆرمیشدا، چێژ لە پەڕانپەڕی کلاسیك و پەڕانپەڕی نوێبەخشی وەردەگرم، لە چییەتی زیندووبوونەوەی دەپرسم، ئەم پرسین و پرسینەوەیە لە نێوان من و شیعردا وەك جەنگێکی گەورەی بێکۆتایی دەمێنێتەوە، پێداگری لە پێناوی مانەوە دەکەم، تا شەهیدم دەکات. دەچمە ڕوونترین فەزای بوونەوە، کە هەموو فەزاکانی دیکە تێیدا کۆتاییان پێدێت.

ئاداری 2020 هەولێر

سەباح ڕەنجدەر